

Μελαζας

Τ Ο Π Ρ Ο Σ Ω Π Ι Κ Ο Τ Ο Υ
Η Μ Ε Ρ Ο Λ Ο Γ Ι Ο

* * * *

1933-1941

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ 1940-1941

Ἐπιμέλεια: ΦΑΙΔΩΝ ΒΡΑΝΑΣ

Ι Κ Α Ρ Ο Σ
1960

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ, ΑΠΟΛΟΓΙΑ

(«Καθημερινή», 8 Δεκεμβρίου 1940, κύριο άρθρο)

Ἡ στήλη αὐτὴ ἔχει ἀπέναντι τοῦ κ. Ἰωάννου Μεταξᾶ παλαιὰν ὀφειλὴν. Ὅταν πρὸ εικοσιδύο ἐτῶν ἠκολούθει μίαν πολιτικὴν, μίαν παράταξιν, καὶ μὲ τοὺς κακοὺς τῆς ἐνθουσιασμοὺς μίαν ἀτυχὴ ἐκστρατείαν, συνήνησε εἰς τὸν δρόμον τῆς ἡ στήλης αὐτὴ ἀντίπαλον καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς παρατάξεως καὶ τῆς ἐκστρατείας τὸν κ. Μεταξᾶν, τὸν πρῶν ἄρχηγόν τοῦ Ἐπιτελείου: «Ἡ ἐκστρατεία, ἔλεγεν ὁ κ. Μεταξᾶς, θὰ ἀποτύχη. Ἡ πολιτικὴ σας, ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ, εἶναι στραβή...» Στραβή;... Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπεκράτει τὸ ρητόν: «Πᾶς ὁ μὴ μεθ' ἡμῶν, καθ' ἡμῶν». Καθ' ἡμῶν λοιπὸν δὲν ἐσυγχωροῦντο ἐμπόδια καὶ ὁ ὑπογεγραμμένος ὠρθώθη πάνοπλος κατὰ τοῦ ἐξαφνικοῦ ταραξίου. Καὶ ἔγραψε: — Τί θὲν ἔγραψεν!... Ἄν ὁ ἱστορικὸς ἀσχοληθῇ κάποτε μὲ τὰ ἔργα, τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς, θὰ καταπλαγῇ διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιθέτων. Ὁ Μεταξᾶς τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὁ Μεταξᾶς τοῦ Ἐπιτελείου, ὁ Μεταξᾶς ὁ ἐξόριστος εἶχαν λησμονηθῇ. Δὲν ἦτο πλέον Μεταξᾶς, ἦτο ἐμπόδιον. Ἐπειτα ἐπέρασεν ὁ καιρὸς, ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχε, ἐπάνω εἰς τὸ Γουδί σφαίραι ἐλληνικαὶ ἔγραψαν τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ δράματος, ὁ ταραξίας ἐδικαιώθη· ἀλλὰ ἡ στήλη αὐτὴ δὲν ἤθελε νὰ ἔχη κανεὶς ἄλλος δίκαιον πλὴν τῶν νεκρῶν. Καὶ ἔζησε μὲ αὐτοὺς, μὲ τὰς σκιάς, μὲ τοὺς κληρονόμους τῶν. Ρωμαντισμός;... Ἴσως. Ἄλλ' ὁ Μεταξᾶς δὲν παρουσιάζετο μόνον ἀπέναντί τῆς ὡς ὁ ἀντίπαλος τῆς χθесινῆς ἐποχῆς· παρουσιάζετο ὡς ἀντίπαλος διὰ τὸ μέλλον, ὡς ἀκάνθα, ὡς στάσις, ὡς ἀπειλή. Τί ἤθελε;... Κατὰ δάθος δὲν τὸ ἡγνώνει κανεὶς. Κοινοβουλευτικὸς ἦτο, κόμμα διηύθυνε, Ἀρχηγὸς ἀνεγνωρίζετο, συνδυασμοὺς ἔχριε, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ κατὰ τρόπον παράδοξον καὶ ἀήθη. Κοιμιατάρχαι σπουδαῖοι, παράγοντες τῶν ἐπαρχιῶν ἐπήγαιναν εἰς τὸ σπῆτι τοῦ, ἐκτυποῦσαν τὸ κουδοῦνι μίαν, δύο φορές καὶ ὁ Μεταξᾶς τοὺς ἐβλεπε ἀπὸ τὸ παράθυρον καὶ δὲν τοὺς ἐδέχετο. Τί ἤθελε λοιπόν; Ἦθελε νὰ εἶναι χωρὶς φίλους κοινοβουλευτικὸς Ἀρχηγός; Ἦθελε νὰ ἔχη χωρὶς βουλευτὰς τὴν πλειοψηφίαν; Οἱ ἐχθροὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν μαλακὸν τοῦ καπέλλο διέβλεπαν τὸ πηλίκιον, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐλευθεροφρόνων εἶχε μείνει διὰ τοὺς πολλοὺς Στρατηγὸς καὶ ἡ στήλη αὐτὴ, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀκόμη διαγνώσει τὴν ἀσθένειαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπασχεν ἡ Ἑλλάς, τοῦ ἔλεγε: «Εἴθε βουλευτὴς καὶ συνωμοτεῖτε κατὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστώτος. Αὐτὸ εἶναι πρᾶξις κακὴ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον κακὴ, εἶναι καὶ ἐπιζήμιος. Διότι ὁ κοινοβουλευτισμὸς εἶναι σύστημα, ἐνῶ ἡ Δικτατορία, τῆς ὁποίας σὰς ὑποπτευόμεθα θιασώτην, εἶναι ἀνθρωπος. Καὶ οἱ ἀνθρωποὶ δὲν ἔχουν διαδόχους...»

Ἄλλ' ἡ ἱστορία ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν ἐγράφετο. Ἀναρχίαι, κινήματα, ἐριδες ἐσωτερικαί, ἀλλαγαὶ καθεστώτων, φόνοι, ἀπέπαιραι καὶ πάλιν ἀναρχίαι καὶ πάλιν κινήματα. Καὶ ὁ Μεταξᾶς διεφάνετο ἄλλοτε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἄλλοτε εἰς τὸν θυθὸν τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐκείνης θαλάσσης, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπαναστατήσῃ οἱ ἀνέμοι, ὡς ναυαγός. Εἰς μίαν στιγμὴν ἐφάνη ὅτι δὲν θὰ τὸν ἐπανιδωμῇ πλέον. Θύμα τῆς μεγάλης θυέλης τοῦ 1928, ἡ ὁποία ἐσάρωσε τὴν παράταξιν καὶ τοὺς συνεργάτας τῆς, ἀποτυχῶν καὶ εἰς τὴν ἰδιαίτεράν του ἐπαρχίαν, ἀπογοητευμένος, κατάκοπος, ἀπεφάσισε νὰ ζήσει μακρὰν τοῦ Κράτους, ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς: «Θὰ ζήσω ὡς ἀνθρωπος», ἔγραψε εἰς τὸ σπῆτι τοῦ.

Και επιστρέφας έκλεισθη εἰς τὸ γραφεῖον του, προσεπάθησε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ οἰκονομικά του, συνήντησε τὸ πλῆθος τῶν ζημιῶν εἰς τὰς ὁποίας τὸν εἶχε ἐκθέσει ἡ πολιτική, ἔκλεισε τοὺς φακέλλους τῶν φίλων καὶ τὰ κατὰστιχα τῶν συνδυασμῶν, ἐπέταξε τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων ἀπὸ τὸ παράθυρον, ἐβγήκεν ἔξω καὶ — μόλις πρὸ δέκα ἐτῶν — ἐξήγησε ἐργασίαν. Καὶ εὐτυχῶς δὲν εὗρηκε.

Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1932 οἱ Κεφαλῆνες τὸν ἔφεραν ἄκοντα εἰς τὰς κάλπας καὶ τὸν ἐξέλεξαν βουλευτήν. Ἐστάθη — τὸ ἔλεγε πρὸ τινος εἰς κύκλον γνωρίμων — ἐπὶ ἡμέρας καὶ νύκτας πρὸ ἐκείνης τῆς ἐκλογῆς διὰ ν' ἀποφασίσῃ: Θὰ δεχθῇ ἢ δὲν θὰ δεχθῇ; Εἰς τὴν πολιτικὴν δὲν ἐπίστευε. Εἰς τὸν κοινοβουλευτισμὸν δὲν ἐπίστευε. Εἰς τὴν χρησιμότητά του ἐντὸς τοῦ ἀποπνικτικοῦ καὶ ἐφθαρμένου συστήματος δὲν ἐπίστευε. Νὰ δεχθῇ; Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἢ ἀποδοχῇ ὅπως καὶ ἡ παραίτησις ἦτον εὐκολος. Καὶ ἐδέχθη.

Τότε πλέον τὴν στήλην αὐτὴν, τῆς ὁποίας ἡ πεῖρα εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν πρῶτην νεότητά, εἶχε καταλάβει ὁ ἀπελπισμός, ἡ ἀπόγνωσις. Εἶχε ζήσει. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ δημοσιογραφικὸν θεωρεῖον εἶχεν ἀκούσει τὰς ἁσκόπους ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις, τὰς διανομὰς τῶν κολλύβων, τὰς κωλυσιεργίας, τὰς συμπλοκάς. Εἶχε παρακολουθήσει εἰς τοὺς διαδρόμους διαλεγομένους φιλικώτατα τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ φανατικούς ἀντιπάλους, εἶχε μάθει κατὰ δάθος τὰ παρασκηνία, εἶχε συναντηθῇ συχνὰ καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μὲ τὸν κοινοβουλευτισμὸν, μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, μὲ τὸ σύστημα. Καὶ ἠσθάνθη ὅτι, ἂν ὄχι μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ σύστημα τουλάχιστον, ἔπρεπε νὰ θιασῇ τοὺς παλαιούς δεσμούς της. Ποία συνταγὴ; Ποία λύσις; Τί φάρμακον;... Ἐνα καὶ μόνον: Ἡ παλαιὰ ἐχθρά, ἡ Δικτατορία. Δικτατορία λοιπόν. Τὴν ἔφερε εἰς τὸ γραφεῖον της, τὴν ἔκαμε φίλην της, τὴν παρουσίαζε πρῶτη: Νὰ κλείσετε τὴν Βουλὴν καὶ νὰ κάνετε Κυβέρνησις φιλικὴ της, παρουσιάξτε πρῶτη: Νὰ κλείσετε τὴν Βουλὴν καὶ νὰ κάνετε Διευθυντήριον τρεῖς μαζί, ἢ ἕνας. Δικτατορίαν. Ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἐπιπτε, ἐξήτει ἀπὸ τὴν διάδοχόν της Δικτατορίαν. Δὲν ἦτο σύστημα, δὲν εἶχε διάδοχον, ἦτο ἄνθρωπος, ἦτο κακὴ ἢ ψυχρὴ, ἀλλὰ φάρμακον ἄλλο δὲν ἦτο: — Θὰ πᾶμε στὴν κλινικὴ. Θὰ ὑποσώμειν ἐγχείρησιν. Θὰ μᾶς κόβουν τὰς ἐλευθερίας μας, θὰ μᾶς δάλουν τὸ φέμωτρον μὲ τὴν κοκαΐνην. Ἄλλ' ἀλλῶς δὲν γίνεται. Ἀσθενὴς κανεὶς δὲν πηγαίνει εἰς τὴν Κλινικὴν μὲ ζητωκραυγὰς! Ἄς πᾶμε χωρὶς. Ἄλλὰ ἄς πᾶμε...

Ἐκεῖ λοιπόν, εἰς τὴν κλινικὴν, συνηντήθη μὲ τὸν παλαιὸν της ἀντίπαλον. Τὸν Ἰωάννην Μεταξᾶν. Ἡμέραν πρὸς ἡμέραν ἐστάθη κοντά του, τὸν εἶδε, τὸν ἤκουσε, τὸν παρακολούθησε. Ἡμέραν πρὸς ἡμέραν ἔζησε τὸ φαρμακεῖον, τὸ ἐγχειρητήριον, τοὺς θαλάμους. Εἶδεν ἐκεῖ ἰαργὰ ἰαργὰ νὰ λείπουν τὰ φάρμακα, νὰ φεύγουν τὰ ἐργαλεῖα καὶ νὰ γεμίζουν αἱ αἰθούσαι νεότητα, πατρίδας, σημαίας. Εἶδε εἰς τοὺς διαδρόμους νὰ παρελαύνουν καὶ νὰ ἐκχύνωνται πρὸς τὴν πόλιν φάλαγγες νέων παιδιῶν, μὲ τὸ στέρνον εὐθύ, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὸ βῆμα γενναῖον. Εἶδε νὰ πορφυρῶνῃ τὰς ἀχρῶμους φλέβας τοῦ χθὲς πτωχοῦ μας ὀργανισμοῦ νέον αἷμα, νὰ ἀκούεται ταχὺς ὁ παλμός, ν' ἀνασυντάσσεται ἐν βίᾳ ἡ χῶρα, νὰ σφῆξῃ ἡ ζωὴ, νὰ φθάσουν εἰς τοὺς λιμένας μας πλοῖα κατὰφορτα μὲ πολεμικὸν ὀπλισμὸν, ν' ἀκούεται ρυθμικὸν τὸ βῆμα τῶν γυμναζομένων εἰς τοὺς στρατώνας, νὰ πετοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν χαλύβδινοι ἀετοί, νὰ πνέῃ παντοῦ ὁ νέος ἀνεμος ὁ ὁποῖος ἄνοιγε τὰ παράθυρα, ἐγκρέμωζε τὰς εἰσόδους, ἀφήρει τὴν στέγην... — Δὲν εἶναι πιά κλινικὴ;... Ὅχι. Δὲν ἦτο πιά κλινικὴ. Ἦτο παντοῦ μία, ἐλευθερά, ὑγιής, ἡνωμένη, ἰσχυρά, ζωντανή, ἡ Ἑλλάς.

Καὶ ἔφθασε τότε ἡ μεγάλη στιγμή. Εἰκοσιοκτὼ Ὀκτωβρίου, Δευτέρα, τρεῖς τὸ πρωτ. Ὁ Μεταξᾶς, μόνος, κοιμᾶται. Τὸ τηλέφωνον. Μία ὀμιλία. Ὁ Γκράτσι. Γύρω του δὲν

ἔχει κανένα. Δὲν ἔχει κανὲν τὸ γραφεῖον του, δὲν ἔχει ἓνα κλητῆρα. Κανένα. Ἡ ὕπηρεσία, ὅπως ὅλη ἡ Ἑλλάς τὴν ὥραν ἐκείνην, κοιμᾶται. Πρὸς στιγμὴν, ἂς κρατήσωμεν τὴν ἀναπνοὴν μας, διότι ἐδῶ πλησιάζομεν τὸν μεγαλύτερον σταθμὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἡ Ἱταλικὴ Αὐτοκρατορία, μὲ τὰ σαρανταοκτὼ τῆς ἑκατομμύρια, μὲ τὸν πλοῦτον της, μὲ τοὺς στρατοὺς της, μὲ τὰ ἀεροπλάνα της, μὲ τὰ ἄρματα της, ἐξύπνησε αἰφνιδαστικῶς ἓναν ἄνθρωπον καὶ τοῦ ἐζήτησεν ἐντὸς τριῶν ὥρων τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός — τίς ἐξ ἡμῶν, μὴ γνωρίζων ἀκόμη ἂν ζῇ πραγματικότητα ἢ ἐφιάλτην, δὲν θὰ ἐδίσταζε, δὲν θὰ ἐζήτηι ὀλίγων ὥρων προθεσίαν, βὲν θὰ προσεπάθει ν' ἀποφύγῃ τὸ γεγονός; — Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶπεν "Ὀχι. Ἀμέσως, ἄνευ ἐνδοιασμοῦ. Δὲν εἶπεν ὅχι ἀπλῶς. Ἐντὸς λεπτοῦ, ὅπως ἐξύπνησεν αὐτός, ἐντὸς λεπτοῦ, ἐξύπνησε τὴν Ἑλλάδα. Διαταγαί, σχέδια, τηλεφωνήματα, γενικὴ ἐπιστράτευσις, κήρυξις Στρατιωτικοῦ Νόμου, ἐπιτάξεις, προκηρύξεις, ἀγγέλματα ἔγιναν πρὶν ἀναιτίλῃ ὁ ἥλιος καί, ὅταν ἀνέτειλε, ἦδη ἐμάχετο ἡ Ἑλλάς.

Ἐξήραμεν ἔκτοτε ὥρας ἀνησυχιῶν, ἀγωνίας, ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς. Εἶδομεν τὴν Δόξαν ἀσθμαίνουσαν νὰ παρακολουθῇ τὰ στρατεύματά μας. Ἦκούσαμεν τοὺς ἀνέμους νὰ μεταφέρουν τὸ ὄνομά μας εἰς ὅλους τοὺς κόσμους καὶ νὰ διαλαλοῦν, γῆ, θάλασσα, ὡς καὶ τὰ ἄστρα, τὴν νίκην μας. Ἐφέραμεν ἔως ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ὅπλα τῶν εἰσβολέων καὶ ἐσύραμεν ὡς ἐδῶ ἀόπλους τοὺς εἰσβολεῖς. Πρὸς στιγμὴν μᾶς ἐφάνη ὅτι ἡ Πλάσις ὀλόκληρος μὲ τοὺς ἡλίους της, μὲ τοὺς κόσμους της, ἐστάθη ὅλη διὰ νὰ προσέξῃ τὴν μικροσκοπικὴν αὐτὴν γωνίαν τῆς γῆς, ἢ ὅποια καὶ πάλιν ἐμεγαλουργεῖ. Καὶ ἐξήραμεν εὐτυχεῖς. Τόσον εὐτυχεῖς ὅσον ποτέ. Τόσον εὐτυχεῖς ὥστε τὸ τί θὰ γίνῃ αἰεὶ δὲν ἐνδιαφέρει. Ἐχομεν κεφάλαια διὰ τὴν Ἱστορίαν τὰς Νίκας μας, κεφάλαιον γιὰ τὰ παιδιὰ μας τὸ "Ὀ χ ι.

Τώρα ἡ Α. Ε. ὁ κ. Ἰωάννης Μεταξᾶς, Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐφθασεν εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς Δόξης του. Ἐγίνε Γιάννης. Δὲν εἶναι οὔτε ἡ αὐτοῦ Ἐξοχότης, οὔτε ὁ Πρωθυπουργός, οὔτε ὁ Πρόεδρος. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, ὅταν ὁ τραυματίας εἶχε γείρει εἰς τὸ προσκέφαλόν του βαρὺς, τὸν ἠρώτησε ἡ ἀβελφὴ νοσοκόμος τί θέλει, ἐκείνος ἀπήντησε:

— Θέλω τὸν Γιάννη...

"Ὅπως αἱ μελωδίαὶ διὰ νὰ ζήσουν πρέπει νὰ καθεσθῶν εἰς τοὺς δρόμους, οὕτω καὶ τῶν δημοσίων ἀνδρῶν τὰ δνόματα θὰ ζητήσουν εἰς τοὺς δρόμους, μεταξὺ τοῦ λαοῦ, τὴν ἀθανασίαν. Ὁ κ. Μεταξᾶς ἔχει ἀπέναντι τῆς ἀθανασίας κερδήσει τὴν μάχην του: εἶπε τὸ ὅχι, ἔγινε Γιάννης... — τί τοῦ μένει; Νὰ γίνῃ καὶ ἄγαλμα. Θὰ γίνῃ λοιπόν. Ἀλλ' ὅχι ὅπως ἠρξήθημεν ἄλλοτε, ἀπὸ μάρμαρον τοῦ Πεντελικοῦ. Θὰ γίνῃ ἀπὸ τὸν ὀρείχαλκον ποῦ θ' ἀποδώσουν ταπεινωμένα, αἰχμάλωτα, τὰ ἐχθρικά πυροβόλα, αὐτὰ ποῦ τὸν ἐξύπνησαν εἰς τὰς τρεῖς τὸ πρωτ...

Ἡ στήλη αὐτὴ ἠσθάνθη τώρα, τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῆς χαρᾶς, τὴν ἀνάγκην νὰ φυλλομετρήσῃ τὴν Ἱστορίαν της — τοὺς παλαιούς της λογαριασμούς — νὰ ἀνατρέξῃ εἰς περασμένους καιροὺς, νὰ ἐνθυμηθῇ. Ἀλλὰ ἠσθάνθη πρὸ παντός τὴν ἀνάγκην νὰ γράψῃ ὅτι φρονεῖ, ὅτι σκέπτεται διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ὁ ὅποιος, ἀφοῦ ἐπὶ θεκαῖς ἔτη ἠγωνίσθη ἐναντίον ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων εἰς μάτην θιὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς μὲν πέσασα ἔτη κατώρθωσε νὰ τὴν ἀναπλάσῃ, εἰς δὲ μίαν ὥραν τὴν ἔσωσε.

Γ. Α. Β.